

Prof. dr hab. Zbigniew Dziubiński
Katedra Nauk Humanistycznych i Społecznych
Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie

Recenzja **pracy doktorskiej mgr Anny Gniezińskiej** **nt. *Motywacja młodzieży do aktywności fizycznej*** **w świetle teorii samo-determinacji, Katowice 2022**

Przedłożona do recenzji rozprawa doktorska mgr Anny Gniezińskiej, przygotowana pod kierunkiem prof. Krzysztofa Sas-Nowosielskiego, lokuje się w tradycji badań humanistycznych i społecznych, zaś w sposób szczególny w takich dyscyplinach naukowych, jak socjologia, psychologia (społeczna), kulturologia, pedagogika, ukierunkowanych na ten fragment rzeczywistości społecznej, jakim jest kultura fizyczna. Praca dotyczy, najogólniej mówiąc, motywacji młodzieży do aktywności fizycznej, a bardziej precyzyjnie, motywacji do aktywności fizycznej uczniów sześciu wytypowanych liceów ogólnokształcących w Katowicach. Autorka, jako założenie teoretyczne i metodologiczne, przyjmuje teorię samo-determinacji. Jednak w swoich analizach nie ogranicza się do wspomnianej teorii, ale wykorzystuje inne pojęcia i perspektywy naukowe do opisanie i wyjaśnienia interesującego ją zagadnienia.

Podjęta w pracy problematyka jest niezwykle aktualna i bardzo doniosła zarówno z poznawczego jak i społecznego, aplikacyjnego punktu widzenia. Jest poznawczo ważna, zwłaszcza z perspektywy nauk humanistycznych i społecznych o kulturze fizycznej, czy może pedagogiki oraz teorii i praktyki wychowania fizycznego, ale także szeroko rozumianej aktywności fizycznej. Jej naukowo-poznawcze walory polegają nie tylko na zwróceniu uwagi na ważność aktywności fizycznej w harmonijnym rozwoju jednostki i społeczeństwa, ale przede wszystkim na ukazaniu siły i znaczenia różnorodnych motywów, czy zmiennych motywujących, które wywierają wpływ na stosunek do aktywności fizycznej w różnych formach organizacyjnych, ale także na samo jej podejmowanie. Poznawanie uwarunkowań uczestnictwa dorastającej młodzieży w aktywności fizycznej jest ważne z uwagi na fakt, że życie w społeczeństwie (po)nowoczesnym ma charakter rewolucyjny we wszystkich sferach życia, nie tylko ekonomiczno-gospodarczej, społeczno-politycznej i edukacyjno-kulturowej, ale także dotyczącej stosunku i obecności aktywności fizycznej w stylu życia młodzieży. Zatem każde „uchwycenie” dokonujących się zmian w interesującej nas dziedzinie życia jest samo w sobie poznawczo interesujące, ale jednocześnie pozwala na trafną diagnozę motywów i uwarunkowań uczestnictwa młodego pokolenia Polaków w aktywności fizycznej.

Aplikacyjne walory polegają na możliwości wykorzystania ustaleń badawczych, polegających na wykryciu czynników motywacyjnych oraz pewnych prawidłowości związanych z mechanizmami motywacji młodzieży, do implementowania rozwiązań innowacyjnych do praktyki społecznej, które będą sprzyjać budowaniu pozytywnych postaw wobec aktywności fizycznej, ale nade wszystko pożądanym zachowań w interesującej nas dziedzinie. Dotyczy to zarówno obligatoryjnego przedmiotu

szkolnego, jakim jest wychowanie fizyczne, ale przede wszystkim aktywności fizycznej młodzieży w czasie wolnym. Ustalenie siły i charakteru zmiennych motywacyjnych pozwoli na lepsze rozłożenie akcentów w procesie edukacji fizycznej tak, aby stał się on bardziej skuteczny w procesie wychowania do uczestnictwa w aktywności fizycznej (formowania osobowości), ale także bardziej efektywny w procesie fizycznego kształcenia (formowania ciała), doskonalenia i rozwijania potencji strukturalnych i funkcjonalnych cielesności jednostki, a w konsekwencji zdrowia i dynamizmu zbiorowego, społecznego. Ponadto wykrycie pewnych prawidłowości motywacyjnych do uczestnictwa w aktywności fizycznej może być wykorzystane w rzeczywistości pozaszkolnej. Dotyczy to zwłaszcza różnorodnych działań administracji samorządowej, ale także różnorodnych organizacji formalnych i instytucji obejmujących swymi działaniami tę kategorię społeczną, jaką jest młodzież. Ustalenia badawcze nade wszystko mogą być wykorzystane w grupach pierwotnych, jakimi są rodziny i sąsiedztwa, w procesie socjalizacji pierwotnej i wtórnej do aktywności fizycznej na rzecz zdrowia, dobrego samopoczucia i realizacji przez młodzież, jakże cenionych i ważnych, wartości estetycznych i hedonistycznych.

Struktura pracy

Objętość pracy wynosi 135 stron wydruku komputerowego, w tym 90 stron tekstu, 35 stron bibliografii, 10 stron różnych zestawień i spisów oraz wzorów narzędzi badawczych.

Przyjęta struktura pracy jest poprawna. Składa się na nią pięć podstawowych rozdziałów oraz element je poprzedzający, jakim jest wstęp i elementy wieńczące, jakimi są bibliografia, spis rycin, spis tabel i aneksy. Całość poprzedzona jest streszczeniem w języku polskim i angielskim. Praca mieści następujące rozdziały: I. Teoretyczne podstawy badań własnych. II. Założenia metodologiczne badań własnych. III. Wyniki. IV. Dyskusja. V. Wnioski. Każdy z wymienionych rozdziałów ma swoją wewnętrzną strukturę, bardziej lub mniej rozbudowaną. Poszczególne elementy rozdziałów czy podrozdziały zostały w dalszej części wypełnione adekwatną treścią.

Strukturę pracy oceniam jako logicznie uzasadnioną i poprawną. Choć budzi moje wątpliwości umieszczenie obszernego streszczenia w języku polskim i angielskim przed spisem treści. Wydaje mi się też, że część przeglądowo-teoretyczna jest dość skromna zarówno objętościowo, jak i merytorycznie. Moim zdaniem, założeniom teoretycznym winny być poświęcone dwa lub trzy rozdziały. Pierwszy z nich winien dotyczyć pierwszego niezwykle doniosłego i ważnego pojęcia, zwłaszcza dla psychologii i socjologii, jakim jest motywacja, za którym kryją się wielce znaczące teorie naukowe. Drugi winien być poświęcony pojęciu aktywności fizycznej, które jest analizowane w literaturze przedmiotu z różnych perspektyw teoretycznych (podejście pozytywistyczne i humanistyczne). Trzeci mógłby być poświęcony pojęciu wychowania fizycznego, które pojawia się w analizach, bez anonsowania go w tytule pracy. Można by się zastanowić nad wykorzystaniem w założeniach teoretycznych pojęcia postawy, które w analizach danych empirycznych odgrywa ważną rolę.

Może też warto byłoby pomyśleć nad nadaniem tytułu merytorycznego rozdziałowi III. Dyskusja i dalej wnioski, moim zdaniem, winny być odrębnymi częściami pracy, ale bez potrzeby nadawania im statusu rozdziałów. Konstrukcja pracy posiada strukturę zbliżoną do artykułu w czasopiśmie, a mniej koresponduje z klasyczną strukturą pracy doktorskiej w naukach humanistycznych i społecznych.

Merytoryczne aspekty pracy

Autorka w rozdziale przeglądowo-teoretycznym, zatytułowanym Teoretyczne podstawy badań własnych, skoncentrowała swą uwagę na czterech następujących zagadnieniach. W podrozdziale pierwszym dokonała charakterystyki aktywności fizycznej młodzieży oraz jej uwarunkowań, wskazując na determinanty czy zmienne mające największą siłę oddziaływania. Przedstawiła pojęcie wychowania fizycznego w kontekście szerszego pojęcia, jakim jest kultura fizyczna, ale także ukazała klasyczne funkcje wychowania fizycznego. Omówiła teorię samo-determinacji, która zajmuje kluczowe miejsce w pracy, nie tylko w związku z uczynieniem jej osnową podjętych analiz, ale także z uwagi na wprowadzenie jej jako tytułowego pojęcia. Dokonała także przeglądu badań empirycznych w wymiarze krajowym i międzynarodowym, poświęconych motywacji do aktywności fizycznej młodzieży, prowadzonych w perspektywie teorii samo-determinacji.

Ocena merytorycznej strony pracy jest zdecydowanie pozytywna. Niezależnie od tego, chciałem zwrócić uwagę na pewne obszary mojego niedosytu, które raczej są wynikiem patrzenia na interesujące zagadnienie z pozycji socjologa, socjologa sportu, niż faktycznych, merytorycznych uchybień. Dotyczy to przede wszystkim dość powierzchownego potraktowania pojęcia motywacji, które zostało przedstawione w dość wąskiej perspektywie, a mianowicie w kontekście teorii samo-determinacji. Pojęcie to odgrywa zbyt ważną rolę opisową i wyjaśniającą w naukach społecznych, w tym w naukach społecznych o kulturze fizycznej, aby traktować je w sposób redukcyjny i zawężony. Z tego też powodu w założeniach teoretycznych nie zostały uwzględnione kluczowe teorie poświęcone zagadnieniu motywacji, a tym samym pominięte zostały klasyczne prace takich psychologów i socjologów jak Mika, Reykowski, Mądrzycki, Strelau, Tomaszewski, Doliński, Freud (teoria psychodynamiczna), Maslow (teoria humanistyczna), Hull (teoria behawiorystyczna), Lewin (teoria typologiczna), Heider (teoria równowagi) czy Festinger (teoria dysonansu poznawczego).

Zabrakło mi także teorii wyjaśniających zmiany w społeczeństwie polskim w zakresie postaw i zachowań w dziedzinie sportu i rekreacji, jakie dokonały się na przestrzeni ostatnich dwóch dekad, z których wynika, że podstawowymi czynnikami determinującymi uczestnictwo Polaków w aktywności fizycznej, a więc czynnikami motywującymi, są twarde zmienne społeczno-kulturowe, takie jak wykształcenie, zamożność, miejsce zamieszkania, pozycja w strukturze zatrudnienia, kontrola społeczna, jakość życia, dominujący system aksjologiczny itd.

Mówiąc o pewnym niedosycie, nie mogę pominąć kwestii typologizacji determinantów aktywności fizycznej, które zostały przywołane przez Autorkę pracy na stronie 22. Chodzi o włączenie do grupy determinantów demograficznych i biologicznych takich, jak wykształcenie, dochody/status społeczno-ekonomiczny i stan cywilny. Moim zdaniem, są to determinanty raczej społeczne.

Metodologiczne aspekty pracy

W pracach empirycznych w naukach społecznych metodologia odgrywa niezwykle ważną rolę i zwykle jest jej poświęcony odrębny rozdział. Bowiem to od przyjętych założeń metodologicznych uzależnione jest, czy zostaną zebrane wiarygodne i rzetelne dane empiryczne i czy na ich podstawie możliwe będzie formułowanie wniosków i budowanie teorii naukowych. Dotyczy to nie tylko procedury gromadzenia danych empirycznych, ale także typowania próby, doboru metod, narzędzi i technik badawczych. Słowem, dotyczy całej złożonej procedury badawczej.

W niniejszej pracy założenia metodologiczne zostały przedstawione w odrębnym rozdziale metodologicznym. Autorka sformułowała cel badań, pytania badawcze, hipotezy badawcze, dokonała charakterystyki materiału badanego, przedstawiła metody badawcze, techniki i narzędzia badawcze. Na uwagę i wyróżnienie zasługują rozbudowane i niezwykle rozwinięte założenia analizy statystycznej. Ta część pracy nie budzi zastrzeżeń, ale zasługuje na pochwałę, a zwłaszcza część dotycząca statystyki i wszechstronnej oraz niezwykle pogłębionej analizy zebranych danych empirycznych, która została przeprowadzona w rozdziale III.

W tej części pracy występują pewne niespójności i drobne uchybienia, na które chcę zwrócić uwagę. Sprawa pierwsza dotyczy pewnej niespójności tematu pracy z celem głównym, sformulowanym na stronie 42. Z tytułu pracy wynika, że celem głównym jest poznanie motywacji młodzieży do aktywności fizycznej (z wykorzystaniem teorii samo-determinacji). Natomiast celem pracy, sformulowanym na stronie 42, jest poznanie postaw młodzieży wobec wychowania fizycznego i aktywności fizycznej oraz jej zachowań w interesujących obszarach. Zatem w tytule jako kluczowe występuje pojęcie motywacji, natomiast w sformulowanym celu tym kluczowym pojęciem jest postawa. Mimo podobieństw znaczeniowych tych pojęć, trudno je traktować jako tożsame.

Całkiem drobna uwaga, a mianowicie, jestem zwolennikiem formułowania takiej samej liczby hipotez co pytań badawczych. Pozwala to zachować przejrzystość, czytelność i czystość założeń metodologicznych. Jest pytanie, winna też być w miarę precyzyjna na nie odpowiedź w postaci hipotezy roboczej.

Bibliografia i poprawność językowa pracy

Kandydatka dążąc do rozwiązania sformułowanego problemu badawczego w sposób uzasadniony i właściwy wykorzystwała literaturę poświęconą interesującemu ją zagadnieniu. Wykorzystała 362 pozycje piśmiennicze w postaci książek, rozdziałów w monografiach, artykułów w czasopiśmie i innych. Wśród prac znajdują się zarówno pozycje polsko- jak i anglojęzyczne. Brakuje mi jedynie kilku klasycznych prac socjologicznych i psychologicznych poświęconych motywacji. Zatem stwierdzam, że bibliografia jest obszerna i dobrze dobrana do realizowanego problemu.

Pod względem językowym praca przygotowana jest starannie. Autorka nie ustrzegła się tzw. literówek i różnych niezręczności językowo-stylistycznych. Jednak ich występowanie nie przekracza pewnej umownej normy dla tego rodzaju prac. Praca napisana jest zrozumiałym i klarownym językiem z wykorzystaniem charakterystycznych pojęć dla poszczególnych dyscyplin i subdyscyplin naukowych.

Zatem ten wymiar pracy oceniam pozytywnie.

Konstatacje końcowe

Przedstawioną pracę doktorską uważam za ważną i doniosłą, deskryptywną i eksplanacyjną oraz wnoszącą ważne ustalenia do rezerwuaru wiedzy nauk humanistycznych i społecznych o kulturze fizycznej.

Zadaniem recenzenta jest krytyczna ocena pracy i wskazanie uchybień, ale także być może lepszych rozwiązań oraz sformułowanie wskazówek, które mogą być wykorzystane przez Kandydatkę na dalszych etapach pracy badawczej. Tak też uczyniłem, wskazując stwierdzone mankamenty, ale przede wszystkim zgłaszając w konwencji dyskusyjnej pewne sugestie i propozycje.

Niezależnie od przedstawionych sugestii i krytycznych uwag stwierdzam, że Kandydatka udowodniła, iż posiada dobrą wiedzę merytoryczną w zakresie podjętego problemu badawczego, ale także, że potrafi stosować procedury badawcze mające na

celu analizę zebranego materiału empirycznego, wykrywać prawidłowości, prowadzić dyskusję oraz formułować wnioski i konstatacje końcowe.

Stwierdzam, że przedłożona rozprawa doktorska odpowiada rygorom stawianym tego rodzaju pracom. Wnoszę do Rady Naukowej Akademii Wychowania Fizycznego w Katowicach o nadanie mgr Annie Gniezińskiej stopnia naukowego doktora w dziedzinie nauk medycznych i nauk o zdrowiu w dyscyplinie nauki o kulturze fizycznej.

Warszawa, dnia 20 lipca 2022 r.

Andrzej Dziur